

Česká republika
NÁLEZ
Ústavního soudu

Jménem republiky

Ústavní soud rozhodl mimo ústní jednání a bez přítomnosti účastníků v senátě složeném z předsedy Vladimíra Kůrky, soudce Jana Filipa a soudce zpravodaje Jaroslava Fenyka o ústavní stížnosti stěžovatelky **České republiky – Ministerstva financí** se sídlem Praha 1, Letenská 15, zastoupené JUDr. Jiřím Hartmannem, advokátem se sídlem Praha 8, Sokolovská 49/5, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 5. 11. 2013, č. j. 28 Cdo 1448/2013-128, rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 4. 2. 2013, č. j. 23 Co 392/2010-109, a rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 19. 9. 2012, č. j. 28 Cdo 1556/2011-84, za účasti Nejvyššího soudu a Městského soudu v Praze, jako účastníků řízení, a E. a L. B., zastoupených JUDr. Petrem Tomancem, advokátem se sídlem Praha 1, Jungmannova 14, jako vedlejších účastníků řízení, takto:

Ústavní stížnost se zamítá.

Odůvodnění:

I.

Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností, doručenou Ústavnímu soudu dne 10. 1. 2014, se stěžovatelka domáhala zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí s tvrzením, že jimi bylo porušeno právo stěžovatelky na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), na zákonného soudce ve smyslu čl. 38 odst. 1 Listiny, na ochranu vlastnictví ve smyslu čl. 11 Listiny, jakož i princip zakotvený v čl. 95 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“), podle něhož jsou obecné soudy vázány zákonem.

2. Ze spisového materiálu vedeného Obvodním soudem pro Prahu 1 pod sp. zn. 31 C 93/2009 zjistil Ústavní soud následující skutečnosti.

3. L. B. a E. B. (zde vedlejší účastníci) se jako oprávněné osoby svou žalobou domáhali po stěžovatelce zaplacení částky ve výši 2.838.300,- Kč představující finanční náhradu ve smyslu § 13 odst. 4 zákona č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o mimosoudních rehabilitacích“), tj. finanční náhradu za nemovitosti, které nebylo možno vedlejším účastníkům vydat. Svou žalobu pak odůvodnili tvrzením, že jejich žaloba vůči nynějším majitelům nemovitosti, kterou tito nabyli od státu poté, co vedlejší účastníci odešli v roce 1984 do emigrace, byla zamítnuta.

4. Této žalobě bylo rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 4. 5. 2010, č. j. 31 C 93/2009 – 36, vyhověno. Soud prvního stupně v odůvodnění svého rozhodnutí odkázal na rozsudek Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“) ve věci Pincovi proti České republice ze dne 5. 11. 2002, č. stížnosti 36548/97, z něhož

dle názoru soudu prvního stupně vyplývá, že „*vyvlastněná osoba má v zásadě obdržet náhradu, jejíž výše by byla rozumná vzhledem k hodnotě majetku, jehož byla zbavena, a že náhrada vyplacená vyvlastněnému má být v rozumném poměru k tržní hodnotě majetku*“. Soud prvního stupně pak dospěl k závěru, že výše náhrady požadovaná vedlejšími účastníky je s přihlédnutím k předloženému znaleckému posudku přiměřená.

5. Rozhodnutí soudu prvního stupně bylo změněno rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 3. 11. 2010, č. j. 23 Co 392/2010-60, tak, že stěžovatelce byla uložena povinnost zaplatit každému z vedlejších účastníků částku ve výši 86.880,- Kč. Ve zbytku byla žaloba zamítnuta s odůvodněním, že výši náhrady je třeba určit postupem dle § 13 zákona o mimosoudních rehabilitacích, tj. podle cenových předpisů platných ke dni účinnosti zákona. Odkaz soudu prvního stupně na rozhodnutí ESLP ve věci Pincovi proti České republice odvolací soud odmítl jako nepřijatelný, neboť v dané věci šlo o skutkově odlišný případ.

6. Nejvyšší soud svým rozsudkem ze dne 19. 9. 2012, č. j. 28 Cdo 1556/2011-84, rozhodnutí odvolacího soudu v části, v níž byl změněn rozsudek soudu prvního stupně tak, že žaloba vedlejších účastníků na zaplacení částky ve výši 2.664.540,- Kč byla zamítnuta, zrušil a věc vrátil odvolacímu soudu k dalšímu řízení. Dovolací soud se ztotožnil s argumentací soudu prvního stupně a odkázal na svou předchozí judikaturu vztahující se k nyní řešené problematice, z níž vyplývá, že náhrada by měla být poskytnuta v rozumné výši. Byť náhrada nemusí dosahovat tržní ceny v době vydání nemovitosti, mělo by být dle názoru dovolacího soudu k této ceně přihlédnuto.

7. Městský soud v Praze svým rozsudkem ze dne 4. 2. 2013, č. j. 23 Co 392/2010-109, následně rozsudek soudu prvního stupně potvrdil, a to s poukazem na právní závěry vyslovené ve zrušovacím rozhodnutí dovolacího soudu, zejména na právní závěr ohledně nutnosti vyplacení náhrady „v rozumné výši“. Odvolací soud uzavřel, že vedlejšími účastníky požadovaná výše náhrady s ohledem na znalecký posudek toto hledisko splňuje, a proto rozhodl tak, jak uvedeno shora.

8. Dovolání stěžovatelky bylo usnesením Nejvyššího soudu ze dne 5. 11. 2013, č. j. 28 Cdo 1448/2013-128, odmítnuto, neboť dovolací soud neshledal, že by dovolání bylo ve smyslu § 237 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění účinném od 1. 1. 2013 (dále jen „občanský soudní řád“), přípustné.

II.

Argumentace stěžovatelky

9. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 9. 2012, č. j. 28 Cdo 1556/2011-84, rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 4. 2. 2013, č. j. 23 Co 392/2010-109, a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 5. 11. 2013, č. j. 28 Cdo 1448/2013-128, stěžovatelka napadla ústavní stížností. V ní obecným soudům vytkla zejména to, že tyto se vědomě odchýlily od ustanovení § 13 odst. 4 zákona o mimosoudních rehabilitacích a rozhodly tak, že každému z vedlejších účastníků náleží náhrada za majetek, který jim nelze vydat, ve výši 1.332.270,- Kč, neboť takto určená výše náhrady je v „rozumném poměru“ k tržní hodnotě odňatého majetku. Stěžovatelka s tímto závěrem obecných soudů vyslovila nesouhlas a uvedla, že obecné soudy měly s ohledem na výslovné znění § 13 odst. 4 zákona o mimosoudních rehabilitacích rozhodnout tak, že každému ze stěžovatelů náleží náhrada toliko ve výši 87.029,- Kč, tedy ve výši stanovené podle

cenových předpisů pro oceňování nemovitostí ke dni účinnosti zákona o mimosoudních rehabilitacích. Stěžovatelka v této souvislosti odmítla odkaz obecných soudů na rozhodnutí ESLP vydaná ve věci Pincovi proti České republice a Pešková proti České republice, neboť v těchto rozhodnutích se ESLP dle názoru stěžovatelky nezabýval otázkou výše náhrady, která je poskytována oprávněným osobám dle § 13 odst. 4 zákona o mimosoudních rehabilitacích v případech, kdy jim předmětná nemovitost nemůže být vydána, ale otázkou výše náhrady, kterou je stát povinen poskytnout osobám povinným k vydání nemovitosti v případech, kdy tyto osoby z důvodu vydání nemovitosti oprávněným osobám pozbydou své vlastnické právo k věci (§ 11 zákona o mimosoudních rehabilitacích). Stěžovatelka dále namítla, že obecné soudy porušily její právo na zákonného soudce, když samy rozhodly o rozporu předmětného ustanovení s mezinárodní smlouvou (konkrétně s čl. 1 Dodatkového protokolu č. 1 k Úmluvě), aniž by věc předložily k posouzení Ústavnímu soudu. Právo stěžovatelky na spravedlivý proces mělo být dle jejího tvrzení porušeno též tím, že dovolací soud přistoupil ke zrušení prvního rozhodnutí odvolacího soudu, aniž by přihlédl k vyjádření stěžovatelky k dovolání vedlejších účastníků a vypořádal se s její argumentací v tomto vyjádření obsaženou, když ve svém rozhodnutí toliko uvedl, že „vyjádření k dovolání nebylo podáno“, což je v rozporu se skutečností.

III.

Vyjádření účastníků a vedlejších účastníků řízení

10. K ústavní stížnosti se k výzvě Ústavního soudu vyjádřili Nejvyšší soud a Městský soud v Praze, jakož i L. a E. B. coby vedlejší účastníci řízení před Ústavním soudem.

11. Nejvyšší soud ve svém vyjádření ze dne 20. 2. 2015 nejprve vyjádřil pochybnost, zda je stěžovatelka aktivně legitimována k podání ústavní stížnosti. K argumentaci stěžovatelky, jež se týkala interpretace § 13 odst. 4 zákona o mimosoudních rehabilitacích, uvedl, že si je vědom nemožnosti mechanického přenosu závěrů dovozených ESLP ve stěžovatelkou citovaných rozhodnutích do projednávané věci. Vzhledem k důrazu, který judikatura klade na zajištění rozumné náhrady za ztrátu vlastnického práva v situacích předvídaných § 11 zákona o mimosoudních rehabilitacích, je nicméně podle názoru Nejvyššího soudu i v případech, v nichž by hrozilo nastolení nepřijatelné disproporce mezi hodnotou nemovitosti odňaté nedemokratickým režimem a finanční náhradou poskytovanou namísto vydání této nemovitosti podle § 13 téhož zákona, výjimečně možno přistoupit ke korekci výpočtu kompenzace dle posledně uvedeného ustanovení. Nejvyšší soud v této souvislosti odkázal i na nálezy Ústavního soudu ze dne 23. 4. 2013, sp. zn. Pl. ÚS 33/10, a ze dne 29. 5. 2013, sp. zn. Pl. ÚS 10/13, v nichž Ústavní soud tomuto názoru Nejvyššího soudu přisvědčil. Nejvyšší soud dle svého názoru tím, že se při stanovení výše finanční náhrady odchýlil od doslovného znění zákona, neporušil ústavně zaručená práva stěžovatelky, ale naopak tím bylo dosaženo spravedlivého a citlivého řešení předmětného restitučního sporu. Stran namítaného porušení práva na zákonného soudce Nejvyšší soud uvedl, že ponechává na zvážení Ústavního soudu, zda bylo v nyní rozhodovaném případě při vědomí potřeby zajistit rychlou a účinnou ochranu ústavně zaručených práv vedlejších účastníků nutné, aby obecné soudy předložily věc k posouzení souladu § 13 odst. 4 zákona o mimosoudních rehabilitacích s ústavním pořádkem Ústavnímu soudu. Nejvyšší soud navrhl, aby ústavní stížnost byla jako zjevně neopodstatněná odmítnuta či jako nedůvodná zamítnuta.

12. Městský soud v Praze ve svém vyjádření ze dne 19. 2. 2015 uvedl, že při svém rozhodování vycházel ze závazného názoru dovolacího soudu a judikatury ESLP, a to při vědomí právní úpravy obsažené v zákoně o mimosoudních rehabilitacích a požadavku na spravedlivé uspořádání poměrů dotčených osob. Protože dle jeho názoru nedošlo k porušení ústavně zaručených práv stěžovatelky, navrhl, aby ústavní stížnost byla jako zjevně neopodstatněná odmítnuta, příp. zamítnuta.

13. Vedlejší účastníci se ve svém vyjádření ze dne 2. 3. 2015 ztotožnili s právními závěry obecných soudů obsaženými v ústavní stížnosti napadených rozhodnutích. Dále uvedli, že obecnými soudy nebyl deklarován žádný rozpor ustanovení § 13 odst. 4 zákona o mimosoudních rehabilitacích a judikaturou ESLP, když soudy se pouze ztotožnily s právními závěry v judikatuře ESLP vyslovenými, a sice se závěrem, že finanční náhrada by měla být přiměřená okolnostem případu a měla by být poskytnuta v rozumné výši. Z důvodu neexistence rozporu zákona s mezinárodní smlouvou nelze dle názorů vedlejších účastníků hovořit ani o porušení čl. 95 odst. 2 Ústavy. Ústavnímu soudu pak navrhli, aby ústavní stížnost byla zamítnuta.

14. Stěžovatelka ve své replice ze dne 20. 3. 2015 zdůraznila, že setrvává na svém stanovisku, že postup obecných soudů v nyní souzené věci nelze považovat za ústavně konformní interpretaci podústavního práva prostou přepjatého formalismu, jak dovozují účastníci a vedlejší účastníci řízení, nýbrž za svévolné neaplikování právní normy, kterou je soud vázán. Vyjádřila názor, že limitem ústavně konformní interpretace je jazykové vyjádření právní normy, když podmínkou aplikace doktríny ústavně konformní interpretace je skutečnost, že text zákona připouští vícero možných výkladů, přičemž obecné soudy jsou v takových situacích povinny zvolit ten z nich, který je v souladu s ústavním pořádkem. O takový případ se však dle názoru stěžovatelky v nyní souzené věci nejedná, neboť ustanovení § 13 odst. 4 zákona o mimosoudních rehabilitacích (s přihlédnutím k jeho znění) jiný než stěžovatelkou zastávaný výklad nepřipouští. Stěžovatelka dále uvedla, že obecné soudy nejsou oprávněny posoudit ústavní konformitu zákona, aniž by se obrátily na Ústavní soud, když tento závěr vyplývá z čl. 95 odst. 2 Ústavy. Protože obecné soudy nedostály své povinnosti a na Ústavní soud se neobrátily, porušily tím ústavně zaručená práva stěžovatelky, a to nikoli nepodstatným způsobem. Stěžovatelka však zároveň dodala, že sama považuje ustanovení § 13 odst. 4 zákona o mimosoudních rehabilitacích za ústavně konformní. Závěrem Ústavnímu soudu navrhla, aby její ústavní stížnosti v plném rozsahu vyhověl.

IV.

Formální předpoklady projednání návrhu

15. Ústavní soud se s přihlédnutím k námitce Nejvyššího soudu obsažené ve vyjádření tohoto soudu nejprve zabýval otázkou aktivní legitimity stěžovatelky k podání ústavní stížnosti.

16. K otázce aktivní legitimity veřejnoprávní korporace, resp. státu k podání ústavní stížnosti se Ústavní soud v minulosti již opakovaně vyslovil. Ve stanovisku pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 9/99 ze dne 9. 11. 1999 (ST 9/16 SbNU 372) přitom ve vztahu k této otázce vyslovil závěr, že „[d]efiničním znakem pojmu ústavní stížnosti dle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy, jakož i § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu, je zásah

orgánu veřejné moci do ústavně zaručených práv a svobod. Pro aktivní legitimaci k podání ústavní stížnosti z toho vyplývá, že takto legitimován je pouze ten subjekt (fyzická a právnická osoba), jenž disponuje způsobilostí být nositelem základních práv a svobod. (...) Pokud stát vystupuje v právních vztazích v pozici subjektu veřejného práva, čili jako nositel veřejné moci, z povahy věci není a ani nemůže být nositelem (subjektem) základních práv a svobod.“

17. Z právě uvedeného zřejmě plyne, že rozlišovacím kritériem pro posouzení aktivní legitimace státu (či jiné veřejnoprávní korporace) k podání ústavní stížnosti je, zda tento v předmětné věci vystupoval ve vrchnostenském postavení či nikoli. V nyní souzené věci jde přitom o spor o výši finanční náhrady za nevydanou nemovitost ve smyslu § 13 zákona o mimosoudních rehabilitacích. S přihlédnutím k předmětu tohoto sporu je pak Ústavní soud nucen uzavřít, že v nyní souzené věci jde o vztahy majetkoprávní, které jsou svou povahou (i přes jistá specifika restitučních sporů) vztahy občanskoprávními [shodně viz nálezy sp. zn. IV. ÚS 42/01 ze dne 17. 4. 2002 (N 48/26 SbNU 39) nebo rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 7. 2005, sp. zn. 30 Cdo 821/2005]. Vzhledem k uvedenému dospěl Ústavní soud k závěru, že stát (stěžovatelka) v rámci předmětných soudních sporů nevystupoval ve vrchnostenském postavení, nýbrž v postavení rovném, které je občanskoprávním vztahům vlastní. Ústavní soud má proto v nyní souzené věci podmínku aktivní legitimace k podání ústavní stížnosti na straně stěžovatelky za splněnou.

18. Ústavní soud zkoumal rovněž splnění ostatních formálních předpokladů pro projednání ústavní stížnosti ve smyslu zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, přičemž shledal, že ústavní stížnost byla podána včas, Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný a jedná se o návrh přípustný, neboť stěžovatelka vyčerpala všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*).

V.

Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

19. Ústavní soud přezkoumal napadená rozhodnutí z hlediska tvrzeného porušení ústavně zaručených základních práv a svobod a dospěl k závěru, že ústavní stížnost není důvodná.

20. Jak vyplývá z výše uvedené rekapitulace argumentace stěžovatelky, tato učinila předmětem řízení před Ústavním soudem tři okruhy otázek. Jednalo se v prvé řadě o otázku, zda obecné soudy neporušily právo stěžovatelky na zákonného soudce ve smyslu čl. 38 odst. 1 Listiny ve spojení s čl. 95 odst. 2 Ústavy a čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy, pokud v nyní souzené věci neiniciovaly řízení o kontrole souladu předmětného ustanovení § 13 odst. 4 zákona o mimosoudních rehabilitacích s ústavním pořádkem, za jehož součást je třeba považovat rovněž Úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod. Druhou ze stěžovatelkou předestřených námitek pak byla námitka stran svévolné neaplikace zákonné právní normy (§ 13 odst. 4 zákona o mimosoudních rehabilitacích) obecnými soudy, resp. nepřípustně extenzivního výkladu předmětného ustanovení, třetí pak námitka porušení práva stěžovatelky na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 Listiny, jehož se měl dopustit dovolací soud, pokud nepřihlédl

k vyjádření stěžovatelky k dovolání vedlejších účastníků. Ústavní soud v podrobnostech uvádí k těmto námitkám následující.

V. a)

K tvrzenému porušení práva na zákonného soudce

21. Stěžovatelka v rámci své ústavní stížnosti namítala porušení čl. 38 odst. 1 Listiny ve spojení s čl. 95 odst. 2 Ústavy a čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy, k němuž mělo dle jejího přesvědčení dojít tím, že obecné soudy si přisvojily kompetence Ústavního soudu, když samy posoudily soulad ustanovení § 13 odst. 4 zákona o mimosoudních rehabilitacích s Úmluvou, tj. s ratifikovanou a vyhlášenou mezinárodní smlouvou o lidských právech a základních svobodách, již je Česká republika vázána.

22. Podle ustanovení čl. 95 odst. 2 Ústavy platí, že dojde-li soud k závěru, že zákon, jehož má být při řešení věci použito, je v rozporu s ústavním pořádkem, předloží věc Ústavnímu soudu. Za součást ústavního pořádku je přitom dle judikatury Ústavního soudu [viz např. nález sp. zn. Pl. ÚS 36/01 ze dne 25. 6. 2002 (N 80/26 SbNU 317; 403/2002 Sb.), nález sp. zn. Pl. ÚS 44/03 ze dne 5. 4. 2005 (N 73/37 SbNU 33; 249/2005 Sb.) a další] třeba považovat též Úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod.

23. Jak plyne z výše citovaného znění čl. 95 odst. 2 Ústavy, jsou soudy dle tohoto ustanovení povinny obrátit se na Ústavní soud s návrhem na incidenční kontrolu ústavnosti zákona, který má být ve věci aplikován, právě a jen tehdy, dospějí-li k závěru stran jeho protiústavnosti. Z ústavní stížností napadených rozhodnutí, jakož i dalších rozhodnutí vydaných ve skutkově obdobných sporech, jichž se obecné soudy v nyní souzené věci dovolávají (viz zejména rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. 3. 2010, sp. zn. 28 Cdo 2836/2009), přitom vyplývá, že soudy ve vztahu k otázce výše finanční náhrady vyplácené oprávněným osobám za nemovitosti, které těmto osobám nelze vydat, nedospěly k závěru o protiústavnosti § 13 odst. 4 zákona o mimosoudních rehabilitacích, resp. o jeho rozporu s Úmluvou, nýbrž k závěru, že v některých případech, kde to odůvodňují jeho konkrétní okolnosti, se výše finanční náhrady poskytnuté v souladu s doslovným zněním § 13 odst. 4 předmětného zákona může jevit jako neadekvátní. V těchto případech je pak dle názoru Nejvyššího soudu s ohledem na tyto okolnosti třeba zvolit extenzivní výklad předmětného ustanovení, který nebude v kontradikci s principy přiměřenosti a pokud možno i spravedlnosti, a přiznat oprávněné osobě takovou finanční náhradu, která by v rozumné míře vycházela z hodnoty odňaté nemovitosti (v podrobnostech viz body 25 - 42).

24. Protože tedy nebyl naplněn jeden z předpokladů pro postup soudů dle čl. 95 odst. 2 Ústavy, za něž je třeba považovat závěr soudu o rozporu ustanovení zákona, jehož má být ve věci použito, s ústavním pořádkem, nemohl Ústavní soud uzavřít, že by soudy postupovaly v rozporu s tímto ustanovením, pokud se na Ústavní soud neobrátily s návrhem na incidenční kontrolu ústavnosti předmětného ustanovení. Právo stěžovatelky na zákonného soudce ve smyslu čl. 38 odst. 1 Listiny proto porušeno být nemohlo.

V. b)

K otázce ústavní konformity výkladu § 13 odst. 4 zákona o mimosoudních rehabilitacích

25. Ústavní soud neshledal důvodnou ani námitku stran svévolného postupu obecných soudů, které dle názoru stěžovatelky explicitně pominuly jednoznačné znění § 13 odst. 4 zákona o mimosoudních rehabilitacích. Ústavní soud má naopak za to, že tato námitka představuje (s ohledem na v ústavní stížnosti rozvedenou argumentaci stěžovatelky k této otázce) pouze pokračující polemiku stěžovatelky s právním názorem obecných soudů, podle něhož mají vedlejší účastníci coby oprávněné osoby ve smyslu § 3 zákona o mimosoudních rehabilitacích právo na náhradu za nemovitost, k níž pozbyli vlastnické právo poté, co v roce 1984 emigrovali, ve výši, která je přiměřená okolnostem případu a která je v rozumném poměru k odňatému majetku, nikoli pouze ve výši stanovené podle cenových předpisů pro oceňování nemovitostí ke dni účinnosti zákona o mimosoudních rehabilitacích (tj. ke dni 1. 4. 1991).

26. V této souvislosti Ústavní soud připomíná, že není součástí soustavy obecných soudů (srov. čl. 83 a čl. 91 Ústavy České republiky) a není ani povolán k instančnímu přezkumu jejich rozhodnutí. Postup v občanském soudním řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu a výklad podústavních právních předpisů, jakož i jejich aplikace při řešení konkrétních případů, je ryze záležitostí obecných soudů. Při výkonu dohledu nad dodržováním ústavních principů spravedlivého procesu obecnými soudy není úkolem Ústavního soudu, aby rozhodl, zda právní závěry obecných soudů a jimi provedený výklad podústavních právních předpisů jsou věcně správné či nikoli. Ústavní soud by byl oprávněn zasáhnout do rozhodovací činnosti obecných soudů jen tehdy, dospěl-li by k závěru, že obecnými soudy učiněný výklad právního předpisu nepřipustně postihuje některé ze základních práv a svobod, případně pomíjí možný výklad jiný, ústavně konformní, nebo je výrazem zjevného a neodůvodněného vybočení ze standardů výkladu, jenž je v soudní praxi respektován, resp. jenž odpovídá všeobecně akceptovanému (doktrinárnímu) chápání dotčených právních institutů (a představuje tím nepředvídatelnou interpretační libovůli), případně je v extrémním rozporu s požadavky věcně příslušného a rozumného vypořádání posuzovaného právního vztahu či je v rozporu s obecně sdílenými zásadami spravedlnosti.

27. Pochybení výše naznačeného charakteru, které by jedině mohlo vést ke zrušení ústavní stížností napadených rozhodnutí, však Ústavní soud v nyní projednávané věci neshledal, a to z níže uvedených důvodů.

28. Ústavní soud ve své konstantní judikatuře již mnohokrát prokázal, že netoleruje orgánům veřejné moci a především obecným soudům formalistický postup, jímž za použití sofistikované argumentace odůvodňují zřejmé nespravedlnosti. Zdůraznil přitom mj., že obecný soud není absolutně vázán doslovným zněním zákona, nýbrž se od něj smí a musí odchýlit, pokud to vyžaduje účel zákona, historie jeho vzniku, systematická souvislost nebo některý z principů, jež mají svůj základ v ústavně konformním právním řádu jako významovém celku a že povinnost soudů nalézat právo neznamená pouze vyhledávat přímé a výslovné pokyny v zákonném textu, ale též povinnost zjišťovat a formulovat, co je konkrétním právem i tam, kde jde o interpretaci abstraktních norem a ústavních zásad [srov. např. nález sp. zn. Pl. ÚS 21/96 ze dne 4. 2. 1997 (N 13/7 SbNU 87; 63/1997 Sb.) nebo nález sp. zn. Pl. ÚS 34/09 ze dne 7. 9. 2010 (N 187/58 SbNU 647)].

29. Ve vztahu k otázce restitucí pak Ústavní soud opakovaně uzavírá, že ke splnění jejich účelu a cíle je nutné, aby všechny příslušné orgány veřejné moci vycházely ze speciální úpravy restitučních předpisů a aby zejména v duchu snahy o zmírnění některých majetkových křivd interpretovaly veškeré relevantní okolnosti konkrétního případu, tedy aby vycházely z individuálních rozměrů každé jednotlivé věci, které jsou založeny na zjištěných skutkových okolnostech. Účelem restitučního zákona o mimosoudních rehabilitacích je zmírnění a odčinění následků některých majetkových a jiných křivd, k nimž došlo v období od 25. 2. 1948 do 1. 1. 1990 v rozporu se zásadami demokratické společnosti respektující základní lidská práva. Případné nedůslednosti různého druhu, jakož i nepředvídatelnost v postupu státních orgánů nelze podle přesvědčení Ústavního soudu vykládat v neprospěch oprávněných osob, ale vždy (ve vztahu ke konkrétní věci) s ohledem na platné konstitutivní hodnoty a principy demokratického právního státu tak, jak jsou vyjádřeny v ústavním pořádku České republiky. K restitucím nelze přistupovat formálně, ale je vždy třeba sledovat účel, jehož má být restitucí dosaženo, tedy odčinění majetkové křivdy akty dřívějšího totalitního státu, jež byly učiněny v rozporu se základními zásadami demokratické společnosti; lze dovozovat, že tím spíše je povinností státu nevytvářet případné křivdy nové, a to zejména mezi samotnými restituenty [viz např. nálezný sp. zn. I. ÚS 437/03 ze dne 12. 1. 2006 (N 11/40 SbNU 91)].

30. Klíčovým pro posouzení nyní rozhodované věci (tedy pro posouzení, v jaké výši by měla být vedlejším účastníkům coby oprávněným osobám poskytnuta náhrada za odňatou a nevydanou nemovitost) je výklad ustanovení § 13 zákona o mimosoudních rehabilitacích.

31. Podle § 13 odst. 1 zákona o mimosoudních rehabilitacích se oprávněné osobě, které nelze nemovitost vydat, poskytuje finanční náhrada. Podle § 13 odst. 4 věty třetí téhož zákona se finanční náhrada podle odstavce 1 stanoví podle cenových předpisů pro oceňování nemovitostí ke dni účinnosti tohoto zákona.

32. Ústavní soud si je vědom skutečnosti, že v souvislosti s výkladem tohoto ustanovení došlo v nedávné době ke změně rozhodovací praxe Nejvyššího soudu. Podle původního, z doslovného znění zákona vycházejícího výkladu zastávaného tímto vrcholným soudním orgánem byla oprávněným osobám přiznávána skutečně toliko náhrada ve výši stanovené podle cenových předpisů pro oceňování nemovitostí platných ke dni účinnosti zákona o mimosoudních rehabilitacích, tj. ke dni 1. 4. 1991.

33. Následně se však Nejvyšší soud od této své ustálené rozhodovací praxe odklonil (viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 5. 2012, sp. zn. 28 Cdo 1603/2011, dostupný na www.nsoud.cz). Nejvyšší soud v tomto rozhodnutí nejprve poukázal na judikaturu ESLP vztahující se k otázce výše náhrad ve smyslu § 11 zákona o mimosoudních rehabilitacích, kterou je stát povinen vyplatit povinným osobám, které v důsledku své povinnosti vydat nemovitost oprávněné osobě ztratily své právo k věci (rozsudek Pincovi proti České republice ze dne 5. 11. 2002, č. stížnosti 36548/97, rozsudek Pešková proti České republice ze dne 26. 11. 2009, č. stížnosti 22186/3 a další). ESLP v těchto svých rozhodnutích uzavřel, že nepřiznání adekvátní náhrady za vydávané nemovitosti by mohlo směřovat k porušení práva na pokojné užívání majetku, zaručenému čl. 1 Dodatkového protokolu č. 1 k Úmluvě. Jakýkoli zásah do tohoto práva musí dle ESLP zachovávat spravedlivou rovnováhu mezi požadavky

veřejného zájmu a imperativy ochrany základních práv jednotlivce. ESLP proto uzavřel, že povinné osobě je třeba poskytnout přiměřenou náhradu (v rozumném poměru k tržní hodnotě odnímaného majetku – adekvátní nemusí být plná tržní cena).

34. Právě uvedený výklad – byť se vztahuje k otázce pozbytí nemovitého majetku v důsledku jeho vydání povinnou osobou v restituci – je pak dle názoru Nejvyššího soudu vyjádřeného právě v rozsudku sp. zn. 28 Cdo 1603/2011 třeba uplatnit i v situacích, kdy se oprávněná osoba nedomohla vydání odňatého majetku, ale mohla usilovat toliko o poskytnutí finanční náhrady. To proto, že jestliže se ve výjimečných případech zhojuje neadekvátnost poskytnuté náhrady za kupní cenu těm osobám, které – jako povinné a kdysi zvýhodněné – nemovitost v restituci pozbyly (§ 4 odst. 2 zákona o mimosoudních rehabilitacích), pak je dle názoru Nejvyššího soudu tím spíše spravedlivé (*a minori ad maius*) postupovat obdobně v případech oprávněných restituentů, kterým nemovitosti nemohly být vráceny a musí jim být poskytnuta finanční náhrada (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 5. 2012, sp. zn. 28 Cdo 1603/2011).

35. Nejvyšší soud v předmětném rozsudku dále uvedl, že nutnost změny stávající judikatury vztahující se k otázce určení výše náhrady příslušející oprávněné osobě je odůvodněna též podstatnou změnou sociálních a ekonomických poměrů, k nimž oproti době vydání restitučních předpisů došlo. Právě tato změna a plynutí času, kdy od účinnosti restitučních norem uplynulo již více než 20 let, vedly ve věcech restitučních náhrad ke zvýšení hodnoty věci řádově, resp. mnohonásobně, což dle názoru Nejvyššího soudu představuje takovou změnu poměrů, která může vést *per se* v konkrétních situacích k použití jiného právního řešení (zde extenzivního výkladu ustanovení § 13 odst. 4 zákona o mimosoudních rehabilitacích) oproti dosavadní judikatuře.

36. K extenzivnímu výkladu ustanovení § 13 odst. 4 zákona o mimosoudních rehabilitacích se dovolací soud s ohledem na skutkové okolnosti případu přihlásil i v nyní rozhodované věci. Ústavní soud pak s přihlédnutím k výše uvedeným důvodům, jež Nejvyšší soud vedly ke změně jeho stávající judikatury a odklonu od interpretace předmětného ustanovení dle jeho doslovného znění, nemohl učinit závěr, že by soudy provedený výklad nebyl ústavně konformní. To proto, že předmětný výklad plně koresponduje se stávající judikaturou Ústavního soudu (viz výše), v níž se Ústavní soud opakovaně vyslovil pro to, aby všechny příslušné orgány veřejné moci (zejména pak obecné soudy) postupovaly v restitučních věcech tak, aby případné „nedůslednosti“ nebyly vykládány v neprospěch oprávněných osob a aby vždy bylo dosaženo účelu restitučního zákonodárství, tedy odčinění majetkové krivdy způsobené akty dřívějšího totalitního státu.

37. Takovou „nedůslednost“ lze dle názoru Ústavního soudu vysledovat též v předmětném ustanovení § 13 odst. 4 zákona o mimosoudních rehabilitacích. Ústavní soud stejně jako soud dovolací nemohl v daném případě odhlédnout od skutečnosti, že výše náhrady má být dle tohoto ustanovení stanovena dle cenových předpisů platných ke dni účinnosti zákona o mimosoudních rehabilitacích, tj. předpisů, které byly účinné před více než dvaceti lety. Je přitom nepopíratelnou skutečností, že v mezidobí došlo k takové změně sociálních a ekonomických poměrů, že náhrada přiznaná dle tehdy platných právních předpisů – byť tehdy představovala náhradu adekvátní ve vztahu k hodnotě odňaté nemovitosti – dnes dosahuje pouze zlomkové výše hodnoty

nemovitosti, která nemohla být oprávněným osobám vydána. Skutečnost, že v důsledku plynutí času došlo ke ztrátě reálné hodnoty náhrady vyplácené dle § 13 zákona o mimosoudních rehabilitacích, pak dle názoru Ústavního soudu nemůže jít k tíži vedlejších účastníků coby v restituci oprávněných osob, které se svých práv domáhají nejméně od roku 1995 a které neměly možnost domoci se poskytnutí náhrady dříve, když tyto osoby se svých práv musely domáhat nejprve cestou řízení o vydání nemovitosti a teprve následně, po zamítnutí žaloby na vydání věci, cestou řízení o finanční náhradu (srov. § 13 odst. 3 zákona o mimosoudních rehabilitacích).

38. Ústavní soud nemohl odhlédnout ani od důsledku, k němuž by - při změněných sociálních a ekonomických poměrech - mohlo vést uplatnění stěžovatelkou zastávaného výkladu. Tímto důsledkem by byla výrazná disproporce mezi oprávněnými osobami dle zákona o mimosoudních rehabilitacích, a to těmi, jimž mohl být odňatý majetek vrácen, a těmi, jimž navrácen být nemohl a kterým tak vzniklo právo na poskytnutí finanční náhrady. Podle ustanovení § 4 odst. 2 zákona o mimosoudních rehabilitacích platí, že v případech, kdy majetek, jenž byl oprávněné osobě státem odňat, následně od státu nabytá fyzická osoba, je tato osoba povinna tento majetek restituentu vydat tehdy, pokud jej od státu nabytá buď v rozporu s tehdy platnými předpisy, nebo na základě protiprávního zvýhodnění osoby nabyvatele. Z tohoto ustanovení tedy plyne, že v případě, kdy odňatý majetek následně od státu nabytá fyzická osoba, přičemž se tak stalo v rozporu s tehdy platnými předpisy nebo na základě protiprávního zvýhodnění osoby nabyvatele, pak má osoba oprávněná právo na vydání nemovitosti. V případě, kdy však odňatý majetek od státu nabytá fyzická osoba, přičemž se tak stalo v souladu s tehdy platnými právními předpisy a nikoli na základě protiprávního zvýhodnění nabyvatele, vzniká oprávněné osobě "pouze" právo na poskytnutí finanční náhrady. Rozhodným kritériem pro určení, zda oprávněným osobám bude odňatý majetek vrácen či se jim dostane "pouze" finanční náhrady, je přitom okolnost, kterou oprávněné osoby nemohly nikterak ovlivnit, neboť se jedná o skutečnost mající svůj základ v jednání subjektů odlišných od oprávněné osoby (konkrétně jde o jednání státu a následného nabyvatele předmětné věci), k níž navíc došlo až poté, co oprávněné osoby svého majetku (a tím i možnosti ovlivnit jeho další osud) pozbyly.

39. Pokud by výše uvedené závěry byly aplikovány na nyní souzenou věc, pak by to znamenalo, že v případě, kdy by bylo prokázáno, že manželé V. a M. P., kteří nemovitost odňatou vedlejším účastníkům po jejich emigraci od státu nabyli, tuto získali v rozporu s tehdy platnými předpisy či v důsledku svého protiprávního zvýhodnění, měli by vedlejší účastníci coby oprávněné osoby právo na vydání předmětné nemovitosti, jejíž hodnota byla v nyní souzené věci znalcem stanovena na částku ve výši 2.838.300,- Kč, a to s přihlédnutím ke stavu nemovitosti v okamžiku jejího odnětí. V nyní souzené věci však žádná z výše uvedených okolností zjištěna nebyla, v důsledku čehož vedlejším účastníkům vzniklo toliko právo na poskytnutí finanční náhrady. Pokud by tato byla stanovena dle cenových předpisů platných ke dni účinnosti zákona o mimosoudních rehabilitacích, čehož se stěžovatelka domáhala, náležela by vedlejším účastníkům částka ve výši 173.760,- Kč, tj. částka, která nedosahuje ani 1/16 hodnoty odňatého majetku. Takový výklad však dle názoru Ústavního soudu - s ohledem na výše uvedené okolnosti - připustit nelze.

40. Důvodným pak ve vztahu k námitce tvrzené nesprávnosti výkladu ustanovení § 13 odst. 4 zákona o mimosoudních rehabilitacích zastávaného obecnými soudy v nyní

souzené věci pak Ústavní soud neshledal ani tvrzení stěžovatelky, že soudy své závěry nesprávně opřely o domnělý rozpor tohoto ustanovení s judikaturou ESLP, a to přesto, že žádné rozhodnutí ESLP, které by mohlo vést k závěru o možném rozporu předmětného ustanovení zákona o mimosoudních rehabilitacích s Úmluvou, neexistuje. To proto, že obecné soudy v ústavní stížnostech napadených rozhodnutích takovou skutečnost vůbec netvrdily, ale naopak samy uváděly, že rozhodnutí ESLP, jimiž bylo podpůrně argumentováno, se vztahují ke skutkově i právně odlišným případům, v nichž šlo o otázku pozbytí nemovitého majetku v důsledku jeho nuceného vydání osobou povinnou v restituci, nikoli o otázku výše finanční náhrady, která má náležet oprávněným osobám za nemovitost, kterou těmto osobám nelze vydat.

41. Ze stejného důvodu pak Ústavní soud nemohl přisvědčit ani tvrzení stěžovatelky, dle něhož se soudy při interpretaci ustanovení § 13 odst. 4 zákona o mimosoudních rehabilitacích nesprávně dovolávaly ustanovení Úmluvy, přestože se jedná o restituční věc, která nespadá pod věcnou působnost Úmluvy, neboť tato neupravuje právo na restituci vlastnictví, ani pod její působnost časovou, když k zásahu do majetkového práva vedlejších účastníků došlo dle názoru stěžovatelky již v roce 1984, tedy ještě před přistoupením České republiky k Úmluvě. Je tomu tak proto, že jak vyplývá z odůvodnění ústavní stížností napadených rozhodnutí, přistoupily obecné soudy ke stěžovatelkou rozporovanému rozšiřujícímu výkladu předmětného ustanovení zákona o mimosoudních rehabilitacích nikoli proto, že by nutnost takového postupu dle názoru soudů vyplývala z některého ustanovení Úmluvy či jejích dodatkových protokolů, jimiž je soudy argumentováno spíše podpůrně, ale proto, že soudy dospěly k závěru, že přiznání finanční náhrady toliko ve výši stanovené dle cenových předpisů ke dni účinnosti zákona o mimosoudních rehabilitacích by s ohledem na okolnosti případu nevedlo ke spravedlivému uspořádání vztahů mezi účastníky. S přihlédnutím k uvedenému a dále k judikatuře Ústavního soudu, která takový postup soudů, kdy tyto se vědomě odchýlí od doslovného znění zákona, v odůvodněných případech nejen aprobuje, ba dokonce přikazuje, Ústavní soud nemohl uzavřít, že by soudy v této otázce pochybily.

42. Pouze na okraj pak Ústavní soud dodává, že byť se otázkou ústavní konformity korekce výpočtu kompenzace poskytované oprávněným osobám dle § 13 zákona o mimosoudních rehabilitacích dosud výslovně nezabýval, skutečnost, že v této otázce došlo ke změně judikatury dovolacího soudu ve prospěch oprávněných osob, byla Ústavním soudem již souhlasně kvitována v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 33/10 ze dne 23. 4. 2013 (N 62/69 SbNU 177; 154/2013 Sb.) nebo v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 10/13 ze dne 29. 5. 2013 (N 96/69 SbNU 465; 177/2013 Sb.).

V. b)

K tvrzenému porušení práva na spravedlivý proces

43. Stěžovatelka konečně namítala též porušení práva na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny, k němuž mělo dojít tím, že dovolací soud při svém rozhodování o dovolání vedlejších účastníků proti původnímu rozhodnutí odvolacího soudu nepřihlédl k vyjádření stěžovatelky k tomuto dovolání a ve svém rozhodnutí nesprávně uvedl, že vyjádření k dovolání nebylo podáno.

44. Této námitce Ústavní soud musel zčásti přisvědčit. Ústavní soud má shodně se stěžovatelkou za to, že dovolací soud pochybil, pokud v rámci dovolacího řízení,

které vyústilo ve vydání rozsudku ze dne 19. 9. 2012, č. j. 28 Cdo 1556/2011-84, jímž bylo rozhodnutí odvolacího soudu v dovoláním napadené části zrušeno a věc byla odvolacímu soudu vrácena k dalšímu řízení, nepřihlédl k vyjádření stěžovatelky a ve svém rozhodnutí nesprávně uvedl, že stěžovatelka se k dovolání vedlejších účastníků nevyjádřila. Ústavní soud je však toho názoru, že toto dílčí pochybení nemůže být důvodem pro jeho kasační zásah za situace, kdy stěžovatelce v důsledku tohoto pochybení nebyla upřena možnost předložit soudu své argumenty a rozhodnutí dovolacího soudu tím zvrátit, když stěžovatelka měla možnost svá tvrzení, která učinila obsahem předmětného vyjádření, soudům znovu předložit v rámci následného odvolacího a dovolacího řízení. Jak bylo zjištěno ze spisového materiálu, stěžovatelka toto také učinila. Ústavní soud proto nemohl uzavřít, že by předmětným pochybením dovolacího soudu bylo porušeno právo stěžovatelky na spravedlivý proces. Na právě uvedeném nemůže nic změnit ani skutečnost, že dovolací soud v rámci v pořadí již druhého dovolacího řízení rozsáhlé argumentaci stěžovatelky obsažené v jejím dovolání nepřisvědčil a neshledal tak důvod pro změnu jeho právního názoru vyjádřeného v jeho předchozím rozhodnutí.

VI. Shrnutí a závěr

45. Tvrzení, že obecnými soudy byla porušena shora identifikovaná ustanovení Listiny a Ústavy, se stěžovatelce doložit nepodařilo. Ústavní soud proto její ústavní stížnost podle ustanovení § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu zamítl.

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 13. srpna 2015

Vladimír Kůrka
předseda III. senátu Ústavního soudu